

תנאי המעצר בשירות בתי הסוהר

תקציר

רקע

הזכות לכבוד והזכות לחירות מוכרות כזכויות בסיסיות ונקבעו כזכויות יסוד חוקתיות על-חוקיות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. מעצרו של אדם שטרם הורשע בדין ועודנו בחזקת חף מפשע פוגע בזכות לחירות באופן הממשי ביותר. שירות בתי הסוהר (שב"ס) - גוף הכליאה של מדינת ישראל - מפעיל ברחבי הארץ מתקני כליאה שבהם מוחזקים עצורים ואסירים פליליים, ביטחוניים ואזרחיים (כלואים).

נחשון היא היחידה המרכזית של שב"ס לליווי כלואים. היא מופקדת על אבטחת אגפי ההמתנה בבתי המשפט, שמירה על העצורים באולמות הדיונים, העברת העצורים לבתי המעצר וליווים לחקירות במשטרה.

נתוני מפתח

44,234

עצורים על רקע פלילי קלט שב"ס ב-2018; 62% מהם שוחררו כעצורים לימים

9,020

משרות תקן של אנשי סגל שב"ס בשנת 2018, מהן 1,143 משרות תקן ליחידת נחשון

33

מספר מתקני הכליאה שמפעיל שב"ס ברחבי הארץ, מהם 9 מתקני מעצר

מאי 2020

המועד שקבע בג"ץ לעמידת שב"ס בדרישה להקצות שטח מחיה מזערי של 4.5 מ"ר לכלוא.

404,770

כלואים הובילה נחשון ב-2018 לכ-200,820 דיונים משפטיים. נחשון גומעת כ-28,500 ק"מ מדי יום

40%

מעצורי הימים שוחררו בתוך כ-24 שעות

700

זימונים של כלואים לדיונים משפטיים נשלחים מדי יום ממזכירות בתי המשפט ברחבי הארץ אל שב"ס

2027

השנה שבה על פי החלטת הממשלה 3595 יוכל שב"ס לעמוד בדרישה להקצות שטח מחיה מזערי של 4.5 מ"ר לכלוא

פעולות הביקורת

בחדשים מרץ עד יוני 2019 בדק משרד מבקר המדינה את הטיפול המערכתי של גורמי האכיפה השונים בתחום המעצרים. פרק זה עוסק בביקורת שנערכה בשב"ס, ונבדקו בו תנאי המעצר והליווי בשב"ס והממשקים שבין שב"ס למשטרת ישראל ולהנהלת בתי המשפט. במסגרת הביקורת ביקרו נציגי משרד מבקר המדינה בשישה בתי מעצר¹ ובאגף מעבר².

תמונת המצב העולה מן הביקורת

עמידה בדרישות הדין בנוגע לשטח המחיה לכלוא - במועד הפעימה השנייה שקבע בג"ץ³ ליישום הריווח המלא - מאי 2020 - רק 50% מאוכלוסיית הכלואים יחיו ב-4.5 מ"ר. יש פער של כ-4,000 מקומות כליאה בין אלה שהיוהו בפועל לבין מספר מקומות הכליאה שיידרשו לפי התקן של 4.5 מ"ר לכלוא במאי 2020.

תנאי המחיה בבתי המעצר - ביקור במתקני הכליאה העלה ממצאים המצביעים על תנאי מחיה ירודים.

החזקת עצורים בהפרדה - על אף העיקרון המנחה בחוק, עצורים לימים אינם מוחזקים בנפרד מעצורים שהוגש נגדם כתב אישום. מתוך 2,370 עצורים שהוחזקו על ידי שב"ס באגפי עצורי הימים בכל אחד מבתי המעצר, רק 1,117 היו עצורי ימים (כ-47%), ועל היתר היה להיכלא באגפים אחרים המיועדים לעצורים שהוגש נגדם כתב אישום.

התנאים בתאי ההמתנה שבבתי המשפט - ב-12 מתוך 22 בתי משפט, כלואים ממתנים לדיונים בצפיפות של פחות מ-1 מ"ר אחד לעצור. המצב חמור בעיקר בבית משפט השלום בירושלים ובבתי המשפט בתל אביב.

הסדרת ממשקי העבודה בין שב"ס למשטרה - גם לאחר חתימה על הסכם הבנות חדש, סוגיות ליווי עצורים ללשכות ההוצאה לפועל והזקיפות⁴ בבתי חולים על עצורים במעמד של "עד החלטה אחרת" לא סוכמו בין הצדדים. היעדר הכרעה בסוגיות אלה פוגע הן בפעילות שב"ס והן בפעילות המשטרה.

ליווי עצורים על ידי יחידת נחשון - נסיעות העצורים מבתי המעצר אל בתי המשפט הן ארוכות מאוד וכוללות שהיות במעברים - מתקני כליאה זמניים - זאת, כאשר משך הדיון הממוצע בתיקי מעצרים הוא כשבע דקות. כך, הסעת עצור שצריך לעבור מרחק של כמה עשרות ק"מ נפרסת על פני מרבית שעות היממה, והסעת עצור שצריך לעבור מרחק של לא יותר מ-200 ק"מ נמשכת שלושה ואף ארבעה ימים.

שהיית עצורים בעלי רקע פסיכיאטרי ברכבי הליווי - מרגע שהועלו העצורים לרכב הליווי ועד שהם נבדקים בבית החולים הפסיכיאטרי חולפות שעות המתנה רבות (3-7 שעות), שבהן לא ניתן להוריד אותם מרכב הליווי. שהייתם במשך שעות ארוכות ברכב בתנאים קשים, בעודם אזוקים ותנועתם מוגבלת משמעותית, פוגעת קשות בכבודם ובזכותם לתנאי מחיה בסיסיים.

ממשק ממוחשב לזימון עצורים - הנהלת בתי המשפט אינה פועלת לייעל את הממשק הממוחשב מול שב"ס, והדבר מאלץ את שני הגופים לשמר הליכי עבודה מיושנים, שאינם מתאימים לעידן טכנולוגיית המידע וגורמים לבזבז משאבי ציבור ולהכבדה על עבודת שב"ס.

1. בתי המעצר קישון, תל אביב, ירושלים, ניצן-מגן, הדרים ואוהלי קינדר.
2. אגף המעבר בבית הסוהר איילון. אגף מעבר משמש תחנת ביניים לכלואים היוצאים ממקום כליאתם הקבוע ליעדים שונים.
3. בג"ץ 1892/14 האגודה לזכויות האזרח בישראל נ' השר לביטחון הפנים (פורסם במאגר ממוחשב, 13.6.17).
4. זקיפות - שמירה על העצור במתקן האשפוז. הזקיפים הם השומרים.

חדרי החקירות בשב"ס - משרד מבקר המדינה מציין לחיוב את התקדמות הבדיקה המקדמית (הפיילוט) בעניין חדרי החקירות בבתי המעצר, כאחת החלופות לליווי כלואים באמצעות יחידת נחשון, ואת החתירה המשותפת של שב"ס והמשטרה להגיע להישג שיועיל בראש ובראשונה לעצורים ויביא לחיסכון משמעותי בכספי ציבור.

עיקרי המלצות הביקורת

⚡ על הממשלה לראות ביישום החלטת בג"ץ פרויקט לאומי שנועד להבטיח את כבודם הבסיסי של הכלואים. ראוי שהליכי התכנון וההיערכות לגיבוש המענה בתחום תשתיות הכליאה ייעשו על ידי שב"ס הן לצורך השלמת פערי התשתית בהתאם לפסיקת בג"ץ (4,000 מקומות) והן נוכח צורכי הכליאה בטווח הרחוק (כ-8,000 מקומות).

⚡ פעילות שב"ס לשיפור התנאים בבתי המעצר בכלל ובבתי המעצר הישנים ובבית המעצר ירושלים בפרט חייבת להישען על תוכנית פעולה מתוקצבת ומתמשכת, שתגובש לאחר תיעדוף של הפערים הנדרשים להשלמה עם אבני דרך ליישום וקביעת לוחות זמנים מפורטים.

⚡ על הנהלת בתי המשפט למפות את תאי ההמתנה בבתי המשפט שבהם שטח המחיה לעצור נמוך מהתקן של מ"ר אחד, ולגבש תוכנית שיהיה בה כדי להביא לשיפור בתנאי המחיה של עצורים הממתינים לדיוניהם בבתי המשפט.

⚡ על המשרד לביטחון הפנים לגשר על הנקודות שנותרו במחלוקת בין המשטרה לשב"ס לאחר החתימה על מסמך הבנות בין שני הגופים ולוודא שהצדדים יעמדו בהתחייבותיהם ויגיעו להסכמות עד מאי 2021.

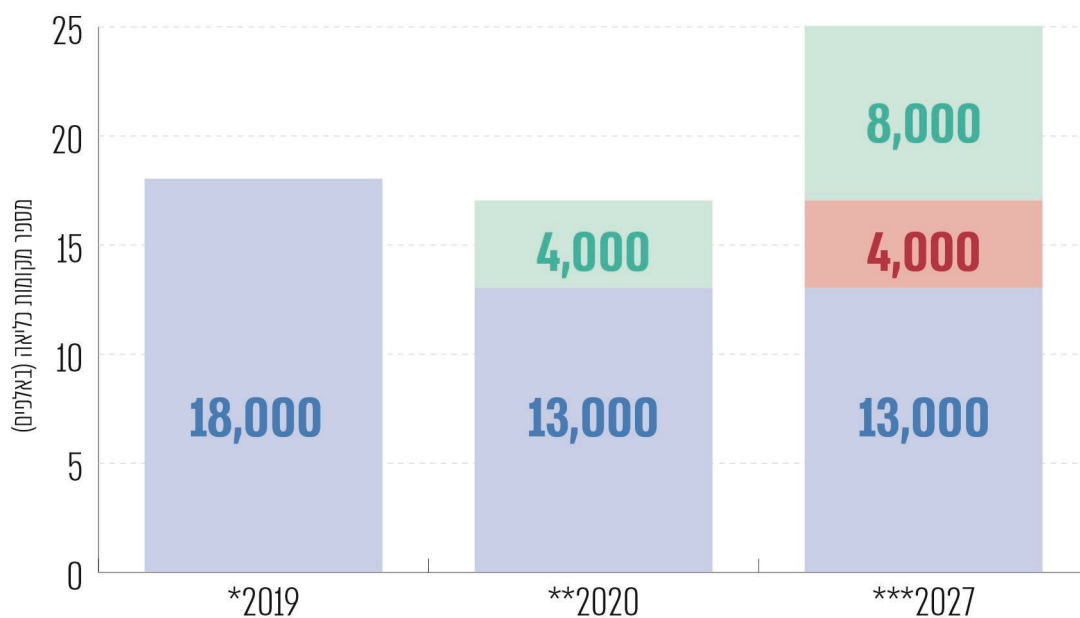
⚡ על שב"ס לבחון בהקדם את כלל מסלולי הליווי של נחשון ולנתחם באופן ממוחשב במטרה להגיע לאופטימיזציה שלהם. עליו לבחון גם את היקף כוח האדם הנדרש לביצוע המשימות, ובהן המשימות החדשות שהוגדרו, וכן לבחון אם שינוי מערכתי של המסלולים יוכל להקטין את מספר הלוחמים המלווים את הכלואים ואת שעות הנסיעה הארוכות של העצורים לבתי המשפט. כמו כן, על שב"ס והמשרד לביטחון הפנים לבחון קידום של חלופות לליווי עצורים - שימוש בהיוועדות חזותית, בניית בתי משפט לצד בתי מעצר והקמת חדרי חקירות למשטרה בבתי המעצר.

⚡ מוצע שהנהלת בתי המשפט תפעל לקידום פיתוחו של הממשק הממוחשב הנדרש בינה ובין שב"ס, על מנת שמזכירות בתי המשפט יוכלו לעשות בו שימוש לצורך קבלת מידע משב"ס ופחיתו את נטל העיסוק בעניין ממדור ההזמנות.

סיכום

בביקורת עלו ממצאים רבים הנוגעים לתנאי ההחזקה והליווי של עצורים על ידי שב"ס. על רקע ממצאים אלו ראוי לתת את הדעת לפערים שבין ההתקדמות בפעולות ליישום החלטת בג"ץ בנוגע לתנאי המחיה ובין התכנון בתחום תשתיות הכליאה במדינה, הנסמך על תחזית הגידול במספר הכלואים בעתיד.

הפערים בין מספר מקומות הכליאה לפי 4.5 מ"ר לכלוא ובין מספר המקומות שיידרשו בפועל על-פי התחזית עד שנת 2040

* על פי תקן מרחב מחיה של 3 מ"ר

** על פי תקן מרחב מחיה של 4.5 מ"ר

*** שנת 2027 מוצגת ביחס לתחזית הכליאה

לשנת 2040, על פי תקן מרחב מחיה של 4.5 מ"ר

מקומות קיימים לאחר תוספת בינוי פער

על פי נתוני שב"ס, בעיבוד משרד מבקר המדינה.